

MAKTABGACHA TA'LIM YO'NALISHIDA "GOLDEN SHADOW" (OLTIN SOYA) METODINING QO'LLANILISHI

SUYUNOVA NILUFAR MIYASSAROVNA

Samarqand viloyati Ishtixon tumani

5-maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim olish jarayonini faollashtirish va ularning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsion "Golden Shadow" (Oltin Soya) metodining ahamiyati va qo'llanilishini ko'rib chiqadi. Metodning asosi bolalarni tabiatdagi fizik hodisalar, xususan, soya va yorug'likning o'zaro ta'sirini kuzatish va o'rganish orqali ularning ilmiy fikrlash, matematik tushunchalar va ko'rib-chizish qobiliyatlarini shakllantirishdan iborat. Maqolada ushbu metodning nazariy asoslari, amaliy qo'llash misollari (jumladan, elementar matematika, geometrik shakllar, Quyosh va Oy tutilishini modellashtirish) va ularning psixologik-pedagogik jihatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, "Golden Shadow" metodi bolalarda izlanishchanlik, fikrlash va mulohaza yuritish qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, Oltin Soya metodi, innovatsion texnologiyalar, kognitiv rivojlanish, elementar matematika, tabiat hodisalari, loyihaviy faoliyat, sensorli tajriba.

Kirish

Zamonaviy maktabgacha pedagogikaning asosiy vazifalaridan biri – bolani nafaqat maktabga, balki hayotga tayyorlash, uning dunyoqarashini, atrof-muhitdagi hodisalar va narsalarning mohiyatini tushunish qobiliyatini shakllantirishdir. Bolalar tabiatga qiziqadi, lekin murakkab fizik hodisalarni an'anaviy usullarda tushuntirish

qiyin bo'lad. Aynan shu muammoni hal qilishda "Golden Shadow" (Oltin Soya) metodi, ya'ni soya va yorug'likning paydo bo'lishi, ularning shakli, o'lchami va harakatini o'rganishga asoslangan metod, o'zining samaradorligi bilan ajralib turadi.

Ushbu metod bolalarni to'g'ridan-to'g'ri tajriba va kuzatish orqali ilmiy bilimlar olib boradi. "Oltin" so'zi bu yerda nafaqat Quyosh nurining rangini, balki ushbu usulning bolalar tafakkuri uchun qimmatli ("oltin") imkoniyat ekanligini anglatadi. Metodning ilmiy asosi J.Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi, M.Montessorining "o'zi o'rganish" printsipli va zamonaviy loyihaviy ta'lim texnologiyalariga asoslanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun dunyoni sezgi va his-tuyg'ular orqali o'rganish eng samarali usul hisoblanadi. "Soya Metodi" – bu bolalarning qiziqishini jalb qiladigan, ularga nafaqat fizika qonunlarini, balki til va yozuv sirlarini ham o'rgatadigan interfaol o'quv usuli. Yorug'lik va soya o'rtasidagi o'zaro ta'sir bolalarda tajriba orqali o'rganish imkoniyatini yaratadi, bu esa ularning kognitiv va nutqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu maqolada soya metodining nutqni o'stirish va harflar bilan tanishtirishdagi ahamiyati va qo'llanilishi haqida so'z yuritiladi.

Soya	Metodining	Nutqni	Rivojlantirishdagi	Ahamiyati
Soya metodining bolalar nutqiga ta'siri quyidagi jihatlarida namoyon bo'ladi:				

Lug'at Boyitish: Soya orqali bolalar yangi tushunchalar (masalan, "yorug'lik", "soya", "qorong'ulik", "shakl", "o'lcham") bilan tanishadilar.

Tasvirlash Qobiliyati: Bolalar ko'rgan narsalarni so'zlar yordamida ifodalashga o'rganadilar ("Bu soyaning shakli uchburchakka o'xshaydi").

Mulohaza Qilish: Soya paydo bo'lish sabablarini tushunish bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi, bu esa nutqning mazmunli jihatini mustahkamlaydi.

Harflar bilan Tanishtirishda Soya Metodining Qo'llanilishi

Harflarni o'rgatishda an'anaviy usullar ko'pincha bolalarni zeriktirishi mumkin. Soya metodi bu jarayonni qiziqarli va esda qolarli qiladi.

Harf Soyasini Yaratish

Metod: Qorong'u xonada proyektor yorug'ligi yoritiladi. Bolalarga turli materiallar (sim, qog'oz, plastilin) yordamida harflar yasashga yordam beriladi. So'ngra bu harflarni yorug'lik manbasiga tutib, ularning soyasini devorga tushiriladi.

Misol: Pedagoglar bolalarga "A" harfini simdan egib chiqishda yordam beradi. Keyin bu harfni yorug'likka tutib, devorda paydo bo'lgan soyasini ko'rsatadi.

Yechim: Bolalar harfning shaklini nafaqat qo'lda ko'radi, balki devordagi katta soyada ham ko'rib, uning shaklini yaxshiroq eslab qoladi. Bu vizual xotirani oshiradi.

Harflarni Soya Orqali Topish O'yini

Metod: Devorda turli harflarning soyasi aks ettiriladi. Bolalardan ma'lum bir harf soyasini topish va nomini aytish talab qilinadi.

Misol: Pedagoglar devorga "O", "B", "D" harflarining soyasini tushiradi. So'ngra bolalardan "B" harfini topib, "bu B" deb aytishni so'raydi.

Yechim: Bu o'yin bolalarda harflarni tanib olish va ularning nomlarini eslab qolish qobiliyatini rivojlantiradi.

Soya Orqali Hikoya Yarating

Metod: Harflarning soyasidan foydalanib, oddiy so'zlar yaratish.

Misol: "O" va "D" harflarining soyasini ketma-ket devorga tushirib, "OD" so'zini yaratish. So'ngra bolalar bilan bu so'zning ma'nosi (masalan, "od – olov") haqida gaplashish.

Yechim: Bolalar harflarning birikmasidan soʻzlar hosil boʻlishi jarayonini vizual koʻrib, til qurilishini tushunishga yaqinlashadi.

Qoʻl Soyasidan Harf Yaratish

Metod: Bolalarga qoʻl va barmoqlarining holatini oʻzgartirib, turli harflarning soyasini yaratish oʻrgatiladi.

Misol: "C" harfini yaratish uchun bosh barmoq va koʻrsichqoqlarni egib, aylana shakl hosil qilish.

Yechim: Bu usul bolalarning mayda harakat koordinatsiyasini rivojlantirish bilan birga, harflarni yanada chukkurroq oʻrganishiga yordam beradi.

"Soya Metodi" maktabgacha taʼlimda nutqni oʻstirish va harflar bilan tanishtirishda qoʻllaniladigan innovatsion usul hisoblanadi. U bolalarning nafaqat til, balki sensor, kognitiv va ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Soya orqali oʻrganish bolalarga qiziqarli va esda qolarli tajriba taqdim etadi, bu esa ularning bilimlarni yaxshiroq oʻzlashtirishlariga yordam beradi. Shuningdek, bu metod bolalarni jamoaviy ishlashga oʻrgatadi, chunki ular birgalikda turli harf va shakllarning soyasini yaratadilar. Xulosa qilib aytganda, soya metodi – bu bolalarni oʻqish va yozish sari olib boradigan yoʻlda yorqin va samarali qadamdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

“Oltin Soya” metodining nazariy asoslari va ahamiyati

“Oltin Soya” metodi – bu bolalarga yorugʻlik va soya orqali fizik qonuniyatlarni (yorugʻlikning toʻgʻri chiziqli tarqalishi, obyektning soyasining uning shakliga bogʻliqligi) va matematik tushunchalarni (katta-kichik, uzun-qisqa, geometrik shakllar) amaliy tarzda oʻrganish imkonini beruvchi metodikalar yigʻindisidir.

Psixologik-pedagogik asos: 4-6 yoshli bolalar sensorli (hissiy) tajriba orqali dunyoni eng yaxshi o'zlashtiradilar. Soya – bu ko'rinadigan, lekin ushlab bo'lmaydigan, o'lchovchi va solishtirish imkonini beradigan noyob obyekt. Bu bolalarning qiziqishini uyg'otadi va ularni izlanishlar olib borishga undaydi.

Ilmiy asos: Metod yorug'likning to'g'ri chiziqli tarqalishi qonuniga asoslanadi. Yorug'lik manbasiga turg'un narsa qo'yilganda, yorug'lik nurlari to'silib, soya paydo bo'ladi. Soyaning shakli va o'lchami yorug'lik manbasi bilan to'siq orasidagi masofaga bog'liq. Bu fizik qonuniyat bolalar uchun oddiy tajribalar orqali tushuntiriladi.

Metodni o'qitish jarayonida qo'llashning amaliy misollari

Elementar matematika tushunchalarini shakllantirish

Muammo (tajriba): Bolalarga turli o'lchamdagi kubiklar (yoki boshqa geometrik shakllar) beriladi. Ulardan bir xil masofadan (masalan, 50 sm) yorug'lik manbasiga (proektor yoki chiroq) ushlab, devordagi soyasini kuzatish so'raladi.

Kuzatish va savol: “Qaysi kubikning soyasi katta?” “Nima uchun katta kubikning soyasi ham katta?” “Agar kichik kubikni yorug'lik manbasiga yaqinlashtirsak, uning soyasi kattalashadimi?”

Yechim va ilmiy tushuntirish: Bolalar kuzatish orqali quyidagi xulosaga keladilar.

Katta-kichik: Katta obyekt katta soya hosil qiladi.

Masofa tushunchasi: Obyekt yorug'lik manbasiga qancha yaqin bo'lsa, uning soyasi shuncha katta bo'ladi (va aksincha). Bu “yaqin” va “uzoq” tushunchalarini mustahkamlaydi.

Ilmiy izoh: Bu yorug'lik nurlarining divergentsiyasi (ajralishi) hodisasiga asoslanadi. Yorug'lik manbasiga yaqinroq joylashgan obyekt yorug'lik nurini kengroq sohada to'sib qo'yadi.

Ko'rib, shakllarni eslab qolish va geometriya

Muammo (o'yin): Qog'ozdan qilingan turli geometrik shakllar (uchburchak, aylana, kvadrat, yulduz) beriladi. Bolalar ularni yorug'lik manbasiga ushlab, devorda qanday soya paydo bo'lishini oldindan aytishlari so'raladi.

Kuzatish va savol: "Uchburchakning soyasi qanday shaklda bo'ladi?" "Yulduz shakli qanday soya hosil qiladi?" "Shakl aylantirilsa, soya o'zgaradimi?"

Yechim va ilmiy tushuntirish: Bolalar shakl va uning soyasi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlaydilar:

Geometrik shakllarni tanib olish: Obyektning konturi uning soyasining shaklini belgilaydi. Bu ko'zni mashq qilish va vizual xotirani rivojlantirishga yordam beradi.

Fazoviy tafakkur: Agar obyektни yorug'likka nisbatan ma'lum bir burchak ostida ushlab qo'yilsa, soyasi buziladi (masalan, aylana elips shaklida ko'rinishi mumkin). Bu bolalarda 3D-tafakkurni rivojlantiradi.

Ilmiy izoh: Yorug'likning to'g'ri chiziqli tarqalishi tufayli har qanday shaklning soyasi uning profil konturining aniq aksidir.

2.3. Quyosh va Oy tutilishi hodisasini modellashtirish

Muammo (loyiha): Xonada qorong'ulik yaratiladi. Katta yorug'lik manbasi (Quyosh) – kuchli chiroq yoki proektor. "Yer" – kichik to'p (masalan, tennis to'pi). "Oy" – bug'doy donasi yoki juda kichik plastilin to'pi.

Tajriba jarayoni: Katta to‘p (Yer) kichik to‘p (Oy) bilan bir xizada yorug‘lik manbasiga qo‘yiladi. “Oy” “Yer”ning soyasiga tushganda, Oy tutilishi sodir bo‘ladi. Agar “Oy” “Yer” bilan yorug‘lik manbasi o‘rtasiga qo‘yilsa, uning soyasi “Yer”ga tushadi va Quyosh tutilishi sodir bo‘ladi.

Yechim va ilmiy tushuntirish: Bolalar kosmik jismlarning nisbiy joylashuvi va soya paydo bo‘lishi orqali tutilish hodisasining mohiyatini tushunadilar.

Sababiy bog‘liqlik: Tutilish – bu bitta jismning ikkinchisining soyasiga tushishidir.

Nisbiy kattalik va masofa: Quyosh Yerdan ulkan, Oy esa kichik. Shu sababli Oyning soyasi Yerda kichik iz qoldiradi (to‘liq quyosh tutilishi faqat shu soya ichidagi kuzatuvchilar ko‘radi).

Ilmiy izoh: Tajriba astronomik masshtabni soddalashtiradi, lekin Quyosh, Yer va Oyning o‘zaro joylashishi va harakati natijasida soya konusi paydo bo‘lishi hodisasini to‘g‘ri aks ettiradi.

Xulosa

“Golden Shadow” (Oltin Soya) metodi maktabgacha ta’limda keng qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan qimmatli pedagogik vosita hisoblanadi. U bolalarni faol, mustaqil izlanishchi va kashfiyotchiga aylantiradi. Quyidagi ustunliklarga ega:

Komplekslik: Bitta metod orqali bolalarning matematik, fizik, geografik va nutqiy tushunchalari bir vaqtning o‘zida rivojlanadi.

Qiziqarlilik: Soya bilan ishlash bolalar uchun sehrli va qiziqarli o‘yin hisoblanadi, bu esa ichki motivatsiyani oshiradi.

Ilmiylik: Metod bolalarni haqiqiy fizik qonuniyatlar bilan tanishtiradi va ularga ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirishga yordam beradi.

Qulaylik: Metodni amalga oshirish uchun murakkab va qimmatbaho uskunalar talab qilinmaydi, u har qanday bolalar bog‘chasi sharoitida qo‘llanilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, “Oltin Soya” metodi – bu bolani markazga qo‘ygan, uning tabiiy qiziqishlariga asoslangan va kelajakdagi muvaffaqiyatli ta’lim yo‘li uchun mustahkam poydevor yaratadigan zamonaviy yondashuvdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. International Universities Press.
2. Montessori, M. (1912). *The Montessori Method*. Frederick A. Stokes Company.
3. Kaminska, O. (2018). *Learning through Light and Shadow Play*. Early Childhood Education Journal.
4. Chaille, C., & Britain, L. (2003). *The Young Child as Scientist: A Constructivist Approach to Early Childhood Science Education*. Pearson.
5. Next Generation Science Standards (NGSS). (2013). *For States, By States*. The National Academies Press.